

Paál Vince – Sz. Nagy Gábor (szerk.)

Médiatörténeti mozaikok 2023

Médiatörténeti mozaikok 2023

Szerkesztette:

PAÁL VINCE – SZ. NAGY GÁBOR

Médiatudományi Intézet

2025

Tartalom

Előszó	7
Vallásközi kapcsolatok a reformkori Csanádi egyházmegyében és a nyilvánosság <i>(Különös tekintettel a zsidóságra és az iszlámra)</i> BÁRÁNY ZSÓFIA	9
Siker és (el)hallgatás <i>Goldziher Ignác 1889. évi stockholmi elismerésének narratívája a Pester Lloydban és Naplójában</i> UJVÁRI HEDVIG	23
„Ma én ülök az asztalfőn” <i>A Hét jubileumi számai (1899, 1913)</i> DEDE FRANCISKA	49
A Turisták Lapja hon- és népismereti tevékenysége 1889 és 1920 között LANDGRAF ILDIKÓ	87
Magyarok, németek és a románok Ioan Slavici publicisztikájában ÁBRAHÁM BARNA	103
Tükör által homályosan <i>A magyar katolikus és protestáns sajtó egymásról alkotott képei (1867–1944)</i> KLESTENITZ TIBOR	135
Schwimmer Rózsa újságírói tevékenysége az 1890-es évektől haláláig FEDELES-CZEFERNER DÓRA	163

Felbontott jegyesség	187
<i>Marija Jurić Zagorka horvát újságíró nő cikkei a Horvát-Szerb Koalíció magyar parlamenti szerepléséről</i>	
MANN JOLÁN	
A sajtót érintő törvényjavaslatok képviselőházi vitája 1867-1914	205
PAÁL VINCE	
„ó Attila, / Jó a Tilla”?	225
<i>Herczeg Ferenc drámájának fogadtatása a budapesti sajtóban 1918–1919 fordulóján</i>	
VÖRÖS BOLDIZSÁR	
„Ne vigyétek a forradalmi törvényszék elé, hanem vigyétek haza”	251
<i>Mildner Ferenc tüzérszázados meggyilkolása és a nyilvánosság</i>	
SZ. NAGY GÁBOR	
Az erdélyi magyar sajtó jellegzetességei 1940–1944 között	265
FLEISZ JÁNOS	
Jemnitz Sándor és a gépzene	299
SZABÓ FERENC JÁNOS	
A „heavy metal királyai” a vasfüggöny mögött	325
<i>Az Iron Maiden Magyarországon az 1980-as években</i>	
TURBUCZ DÁVID	
Tabuk a gyakorlatban	347
<i>Lehetett-e nyilvánossága az állambiztonságnak az államszocialista Magyarországon?</i>	
TAKÁCS RÓBERT	

A „heavy metal királyai” a vasfüggöny mögött

Az Iron Maiden Magyarországon az 1980-as években

TURBUCZ DÁVID*

A Kádár János nevével fémjelzett politikai hatalom célja a diktatúra konszolidációját követően az volt, hogy a hatalom és a társadalom között kompromisszum jöjjön létre. A rendszer irányítói engedményeket tettek a társadalomnak.¹ Ennek volt egyik eszköze a könnyűzene, mert az nagymértékben hozzájárulhatott az állampolgárok komfortérzetének növekedéséhez, a rendszer társadalmi elfogadottságának megerősítéséhez.² A hatalom ezért engedélyezte – ha nem is rögtön, és nem is korlátok nélkül – a Nyugatról érkező könnyűzenei irányzatok térnyerését.³ Az ún. ‘vasfüggöny’ (‘iron curtain’) politikai, gazdasági és társadalmi értelemben ugyan valós tartalommal bíró fogalom, de a valóságot nem írja le teljes mértékben. Kulturális értelemben ugyanis nem volt átjárhatatlan, így talán célszerűbb lenne – Péteri György nyomán – a ‘nylon curtain’, a ‘nylonfüggöny’ kifejezést használni.⁴

Az 1980-as évek elején az olajárrobanás begyűrűzése, az állami hitelfelvételek, tehát a romló gazdasági helyzet miatt a rendszer jelentősen veszített a tekintélyéből. Ennek eredményeként nemcsak a politikában, hanem a kulturális életben, így a könnyűzenei szférában is enyhülésre, az állami ellenőrzés lazulására került sor, amely idővel meg is szűnt.⁵ Enyhülés ugyan már korábban is történt, igaz, csak átmenetileg, amit visszarendeződés követett, de a ’80-as években a politikai berendezkedés ezt már nem tudta féken tartani. Az állami ellenőrzés egyre inkább lazult.⁶ Ráadásul olyan mértékben, hogy „[a] rendszerváltás sok tekin-

* Tudományos munkatárs, HUN-REN BTK Történettudományi Intézet. E-mail: turbucz.david@abtk.hu

¹ „A hirtelen újra egypártrendszerre való visszarendeződésben azonban – mindamellett, hogy a szovjet Vörös Hadsereg és a KGB nyomást gyakorolt rá – a párt első titkárának, Kádár Jánosnak figyelembe kellett vennie a belpolitikai realitásokat. Be kellett látnia: a forradalom társadalmi hatása és következményei miatt Magyarországon a Rákosi-rendszerre jellemző politikai miliő nem állítható vissza, mint ami volt, még akkor sem, ha az alapvető hatalmi struktúra változatlan maradt. A hatalom régi-új birtokosai ugyanis attól tartottak, hogy ha ugyanott folytatják, ahol Rákosiék, újabb belpolitikai feszültségekre számíthatnak. Ezt a szovjet vezetés sem várta el feltétlenül tőlük, okulva a forradalom tapasztalataiból. Éppen ezért következhetett be a kommunista rendszer magyarországi »finomhangolása«, ott, ahol úgy érezték a hatalmon lévők, hogy nem sérülnek az alapvető pártállami érdekek, a Rákosi-érához képest némiképp engedtek a társadalmi igényeknek.” CSATÁRI (2013): 3.

² A Kádár-kori könnyűzenéhez lásd CSATÁRI (2013): 3–19.; CSATÁRI (2015a); SEBŐK (2002); IGNÁ CZ (2020).

³ CSATÁRI (2015a): 12.

⁴ K. HORVÁTH (2015): 107–109.

⁵ CSATÁRI (2015a): 310–322.; CSATÁRI (2007): 87–103.

⁶ STANDEISKY (2017): 297–307.; CSATÁRI (2015b): 93–106.

„tetben már a nyolcvanas évek közepén elkezdődött a könnyűzenei kultúra egyes területein”.⁷ Ständeisky Éva erről így írt:

„Az állampárt hatalommegtartási igyekezete (...) olyan jelenségeket produkált, amelyek egyre inkább saját önfelszámolásához vezettek, bár a cél éppen ellenkezője volt, csak ekkor már a hatalmi eszközök elégtelenek voltak ahhoz, hogy a bomlási folyamatot bármivel feltartóztathatták volna. S ha sejtik is az előbb-utóbb bekövetkező véget, akkor sem találhattak volna ki mást: a húzd meg – ereszd meg kultúrpolitikáját kellett tovább folytatniuk. (...) A hatalom képtelenné vált a kultúra egészének ellenőrzésére, irányítására, s megmaradt hívei is egyre népszerűtlenebbé váltak. (...) A pártállam kultúrájának irányítói döntötték el, hogy a hatalom távlatos és napi érdekeinek megfelelően mit sorolnak a tiltott és a túrt kategóriába. Az államszocialista rendszer lassú bomlásával – úgy tűnik – különösen a populáris kultúrában nőtt a harmadik szegmensbe tartozó, támogatott alkotások és produkciók száma.”⁸

Így foglalható össze a brit heavy metal Magyarországra való begyűrzésének politikatörténeti kontextusa. Nyilvánvaló, hogy a magyar rockzenekarok működését a diktatúra sokkal inkább tudta befolyásolni, mint a nyugatiakét, azonban egy angol heavy metal zenekar fellépése nem volt függetleníthető a hatalom szándékaitól. Ahogyan az sem, hogy milyen mértékben lehetett hozzáférni az Iron Maiden zenéjéhez a boltokban, a rádióban vagy éppen a televízióban.⁹ Ezzel kapcsolatban említhető a korabeli magyar sajtó nyugati zenéhez való viszonya is.¹⁰ Az enyhülés a '80-as években ezeken a területeken is megtörtént: a 'Kelet' és 'Nyugat' közötti kulturális különbségek fokozatosan tűntek el. Az Iron Maiden első magyarországi koncertje ráadásul ebben a folyamatban mérföldkőnek tekinthető.¹¹

1. A '80-as évek első fele (1980–1984)

Az 1980-as évek elején az Iron Maiden együttesről a magyar médiában kialakult kép kapcsán általánosságban megjegyzendő, hogy az újságírók közvetett forrásokat használtak fel a cikkeik elkészítésekor. Az újságírók ugyanis a német magazinok (például *Bravo*, *Popcorn*) cikkeire támaszkodtak. A német forrásból átvett információk, adatok azonban nagymértékben pontatlanok voltak. Sokkal hitelesebb lehetett volna a magyar sajtó a műfaj képviselőinek bemutatásakor, amennyiben hozzáértő, minőségi brit zenei lapok (*Sounds*, *Kerrang!*, *Melody Maker*, *Record Mirror*) alapján ismertette volna a brit heavy metal együttes karrierjét, különösen, mert az új zenei műfaj Magyarországon lényegében teljesen ismeretlen volt. Ebben az esetben közvetlenül a brit zenei színtérről szerezhatték volna be ismereteiket.

⁷ CSATÁRI (2007): 87.

⁸ STÁNDEISKY (2017): 305., 307.

⁹ A rádió egyik fő funkciója a nyugati zenei hatások, a nyugati rádiók zenés műsorainak ellensúlyozása volt. Ehhez lásd CSATÁRI (2016); CSATÁRI (2017); CSATÁRI (2014).

¹⁰ A korabeli ifjúsági magazinokhoz, amelyekből a legtöbb, bár nem feltétlenül pontos és szakszerű információt lehetett összegyűjteni a nyugati rockzenekarokról, lásd IGNÁCZ (2013); HORVÁTH (2013): 81–82.; BUZINKAY (2016).

¹¹ BOLDOG (2014): 220–226., 261–262.; CSATÁRI (2015a): 333–334.

A számos szakmai hiba okai között említendők a politikai enyhülés ellenére azok a keretek, játékszabályok is, amelyek között a magyar újságírók a munkájukat végezték. Szerepet játszhatott a negatív elfogultság, a szakmai igénytelenség is, de legyünk korrektek, a pontos és hiteles információkhoz való hozzáférés korlátozottsága volt a fő tényező. Végül utalni kell arra is, hogy néhány éves fáziskésés mutatható ki a nyugati és a magyar rockzene fejlődése között, ami nyilvánvaló módon a külföldi és a hazai sajtó között szintén fennállt.¹²

Érdekesség, bár a jugoszláv politikai helyzet, az ország Nyugat felé való nyitottsága fényében korántsem meglepő, hogy a vajdasági magyar sajtó sokkal többet foglalkozott a brit heavy metal zenével, így az Iron Maidennel is. A pontosság, megalapozottság tekintetében ugyanakkor nem járt előrébb, mint a magyar újságírás.¹³

A brit heavy metal együttes első említése a magyarországi nyomtatott sajtóban 1981. április 1-jén történt. Erre az *Ifjúsági Magazin*ban, a KISZ képes havilapjában a külföldi nagylemezek felsorolása részeként került sor.¹⁴ Az év végén a Magyarországon is megjelenő nemzetközi ifjúsági magazin, a *Világ Ifjúsága* közölte le – egy rövid szöveg kíséretében – az első fényképet a zenekarról, egy kétoldalas poszter formájában.¹⁵ A *Világ Ifjúságában* 1981 novemberében szerepeltek először, mégpedig Demjén Ferencnek a belgrádi koncertjükéről adott – finoman szólva sem szakszerű – értékelésében: „az Iron Maiden olyan monoton gitárverést produkált, hogy szabályszerűen hányingerem lett”.¹⁶ Érdemes megjegyezni, hogy az évtized során a *Világ Ifjúsága* szánta a legnagyobb felületet az Iron Maidennek a magyar sajtóban. 1981-ben még két említést lelhetünk fel az együttesről.¹⁷

Annak ellenére, hogy az 1982 márciusában megjelent *The Number Of The Beast* című albumával az Iron Maiden a heavy metal egyik „csúcsragadózójává” vált, a magyar sajtóban ez egyáltalán nem tükröződött.¹⁸ Csupán néhány említés és rövid lemezkritika található róluk, ha végiglapozzuk a korabeli ifjúsági magazinokat.¹⁹ Üdítő kivételnek tekinthető, hogy 1982. július 11-én a magyar rádióban Iron Maident lehetett hallgatni.²⁰ Az 1983-as esztendő sem hozott érdemi változást. Az, hogy a Maiden már a negyedik sikeres lemezét jelentette meg, sőt, az Amerikai Egyesült Államokban pályafutásuk során először főzenekarként turnézta, a magyarországi megítélésüket nem befolyásolta.²¹ Az együttes népszerűségének növekedése jól mutatta, hogy a *Világ Ifjúsága* az év elején meglehetősen tévesen értékelte a kemény rock helyzetét. Olyan állítás jelent meg ugyanis a magazinban, hogy egyes együttesek, mint az Iron Maiden és a Judas Priest, „nem jutottak az élmezőnybe”.²²

¹² JÁVORSZKY–SEBŐK (2006): 190.

¹³ Az Iron Maiden első magyarországi médiamegjelenéseire lásd POLGÁR (2023): 4–9.

¹⁴ Új hullám (nagylemezek). *Ifjúsági Magazin*, 1981. április 1., 35. A KISZ ifjúsági magazinjaihoz lásd CSATÁRI (2015a): 289–290., 302.; CSATÁRI (2007): 82–83.

¹⁵ Iron Maiden. *Világ Ifjúsága*, 1981. december (12. sz.). 40., 44–45.; POLGÁR (2023): 4–5.

¹⁶ Kiruccanások. Rockfutam a lovaspályán. *Világ Ifjúsága*, 1981. november (11. sz.). 40.

¹⁷ POLGÁR (2023): 4.

¹⁸ Az együttes harmadik stúdióalbumához WALL (2010): 236–243.; POPOFF (2018): 40–55.; JURAS (2018a); DANIELS (2016): 43–51.

¹⁹ POLGÁR (2023): 6.

²⁰ Uo. 6–7.; Rádió és televízió műsor. *Magyar Nemzet*, 1982. július 2., 10.

²¹ A zenekar negyedik nagylemezéhez lásd POLGÁR (2023): 7.; POPOFF (2018): 56–69.; JURAS (2018b); DANIELS (2016): 53–62., 70–72.; WALL (2010): 255–264.

²² Elég volt a kemény rockból! *Világ Ifjúsága*, 1983. január (1. sz.). 25.

Annak ellenére, hogy az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága 1984 júliusában még ideológiailag károsnak tartotta az angolszász zenei hatást,²³ a rádióban és a televízióban, tehát legális csatornákon keresztül hozzá lehetett férni az Iron Maiden albumaihoz, nem is beszélve az illegális megoldásokról. A Nyugatról becsempésztett lemezek és kazetták ugyanis eljutottak a rajongókhoz, amelyekről másolatok készültek, és egymás között cserélgtek. Az 1980-as évek első felében már kiskereskedők is árulhatták nyugati zenekarok albumait. A *Somogyi Néplap* egyik 1983. október 22-i cikkében arról lehetett olvasni, hogy egy ilyen üzletben Iron Maiden-lemezeket lehet borsos áron vásárolni.²⁴ A kádári hatalom az illegális lemezkereskedelem ellensúlyozása érdekében adott engedélyt arra, hogy a rádió (Lemezbörze helyett) és a televízió (Pulzus) különféle műsorai nyugati zenéket is sugározzanak.²⁵ A rádióban legelőször 1981. június 27-én, Komjáthy György Harminc perc beat című műsorában lehetett az Iron Maiden zenéjét hallani.²⁶ A Pulzus című műsor 1984. februári adásában a zenekar „Fligh Of Icarus” című számának klipjét adta le,²⁷ majd a tévé áprilisban a „The Number Of The Beast” klipjét mutatta be.²⁸ Március 17-én este a televízió 2. csatornája egy koncertfelvétel 30 perces részletét sugározta. A koncert 1983. december közepén Dortmundban, a Pop Rock fesztiválon volt. A felvételt a német ZDF televízió készítette.²⁹ Ennek a műsornak az a jelentősége, hogy a magyar tévé akkor sugározott először Iron Maiden-koncertet.³⁰

Erről a felvételtől a *Világ Ifjúságában* külön cikk is megjelent („Egy tévéshow kulisszatitkai”), amely bepillantást ad a tévéműsor ürügyén a műfaj, elsősorban pedig az Iron Maiden világába. A cikk ismeretlen szerzője közölte a zenekart alkotó zenészek nevét (Bruce Dickinson [ének], Dave Murray [gitár], Adrian Smith [gitár], Steve Harris [basszusgitár], Nicko McBrain [dobok]), majd kitért arra, hogy az 1983-as World Piece Tour névre keresztelt turnéjuk során közel 200 koncertre került sor.³¹ A Maident az újságíró, nem megalapozatlanul, az egyik legsikeresebb zenekarnak nevezte. Kitért arra, hogy a hard rock és a heavy metal az 1980-as évek elejére válságba jutott, ugyanis egyre kevésbé tudtak újat mutatni az addigi zenekarok (Deep Purple, Led Zeppelin, Black Sabbath). A punkzene elleni tiltakozás mellett ez az állapot eredményezte a brit heavy metal új hullámának megjelenését.³² Ennek

²³ CSATÁRI (2015a): 275–277.

²⁴ BERZEVICZY Zsolt: Vivaldi és Ravel mellett megfér az Edda. *Somogyi Néplap*, 1983. október 22., 9.; CSATÁRI (2015a): 290.

²⁵ CSATÁRI (2015a): 290., 293–294. A Göczey Zsuzsa által szerkesztett Lemezbörze helyett műsorhoz lásd rattle.hu/index.php/2020/04/lemezbörze-helyett/

²⁶ A nap programjából. *Esti Hírlap*, 1981. június 27., 6. Komjáthy szerepe a heavy metal magyarországi népszerűsítésében megkérdőjelezhetetlen. POLGÁR (2023): 4. Komjáthy Györgyről részletesebben JÁVORSZKY–SEBŐK (2006): 105., 288–289.; CSATÁRI (2016): 55., 79–89. rattle.hu/index.php/2020/05/komjathy-gyorgy-musorai/

²⁷ Az adás megtekinthető: nava.hu/id/2020166/

²⁸ POLGÁR (2023): 13.

²⁹ A koncerthez lásd NEWHOUSE (2016): 201–203.

³⁰ Heti rádió és televízióműsor. *Népszava*, 1984. március 9., 9.; Rádió és televízióműsor. *Petőfi Népe*, 1984. március 10. 5.; A rádió és televízió műsorából. *Dunántúli Napló*, 1984. március 10. (69. sz.), 10., Heti rádió és televízióműsor. *Népújság*, 1984. március 17., 11. A koncertfelvétel sugárzásához lásd még rattle.hu/index.php/2020/04/pop-rock-festival-dortmund-westfalenhalle-1983-december-17-18/

³¹ Ezzel ellentétben a turné során kevesebb mint 150 koncertjük volt.

³² A válság azonban inkább a '70-es évek második felét, végét jellemezte, és nem a '80-as évek elejét. A brit heavy metal új hullámához, amelynek az angol rövidítése a NWOBHM, lásd POPOFF (2013a); POPOFF (2015a); POPOFF (2015b).

egyik legfontosabb reprezentánsa volt a kelet-londoni Iron Maiden. A cikk szerzője ezután az 1983-as turnéval foglalkozott, azzal, hogyan néz ki egy ilyen turné, kik segítik a zenekart, mikor milyen feladata van a személyzetnek, a ‘roadok’-nak a fellépések napján stb. Este nyolckor, írta, már „elviselhetetlenül feszült, robbanásveszélyes” a hangulat, a „csarnok most már valóban fortyogó katlan”. Az újságíró végezetül jelezte – felidézve a zenekart ért sátánizmus vádját –, hogy „a Sátán öt földi helytartója” állt a színpadon, hogy magukkal ragadják „áldozataikat”, akik nem érzik magukat annak, mert szerintük „ma az Iron Maiden a legjobb heavy metal banda a világon. Lelkük rajta.”³³

A *Világ Ifjúsága*ban toplisták is olvashatók voltak. Az augusztusi számban például, tehát az Iron Maiden első budapesti koncertjének idején az egyik nyugatnémet rockmagazin, a *Metal Hammer* adatai szerepeltek: eszerint az Iron Maiden volt a zenekarok között az első, az énekesek között Bruce Dickinson, míg a nagylemezek közt a *Piece Of Mind* szerepelt az első helyen. A gitárosoknál a második helyen végzett Dave Murray. A nagylemezek között a hatodik helyet mondhatta magáénak az 1982-es *The Number Of The Beast*.³⁴

Összegzőképpen megállapítható, hogy az évtized első felében az érdemi információk a brit zenekarról az ifjúsági magazinokban szerepeltek. Az országos és helyi lapok a rádió- és televízió-műsorok alapján informálták az érdeklődőket.

2. A World Slavery Tour (1984–1985)

1984. szeptember 3-án jelent meg az Iron Maiden ötödik nagylemeze, a *Powerslave*, amely az ókori Egyiptom szimbolikáját idézte meg a borítón és a címadó nóta dalszövegében is.³⁵ A nagy sikerű albumról 1985 januárjában jelent meg az egyetlen magyarországi kritika a *Polifon* hasábjain.³⁶

A *Powerslave* megjelenése előtt kezdődött a World Slavery Tour névre keresztelt világ körüli turné, amely az egyik legsikeresebb és legintenzívebb turné volt a brit zenekar történetében: 11 hónap alatt 28 országban közel 200 koncertet adtak.³⁷ A turné 1984. augusztus 9-én rajtolt Lengyelországban, majd az ottani koncertek után, augusztus 17-én Budapesten folytatódott.³⁸ A keleti blokkban akkor Jugoszláviában adott még koncertet a zenekar. Az együttes által kiadott *History of Iron Maiden* című dokumentumfilm második része és a *Behind the Iron Curtain* című önálló dokumentumfilm is kiemelte a turné jelentőségével kapcsolatban, hogy a banda 1984 során eljutott a keleti blokk egyes országaiba is.³⁹ Gyakran elhangzik, hogy az Iron Maiden akkor járt először a ‘vasfüggönyön’ túl, ráadásul az első igazán jelentős nyugati heavy metal zenekarként. Ez azonban nem helytálló, mert 1981 szeptemberében már adtak egy koncertet Jugoszlávia fővárosában, Belgrádban. Igaz, annak korántsem volt akkora hírértéke, mint az 1984-es lengyelországi, magyar és jugoszláv kon-

³³ Egy tévéshow kulisszatitkai. *Világ Ifjúsága*, 1984. május (5. sz.). 38.

³⁴ Heavy metal helyzetkép. *Világ Ifjúsága*, 1980. augusztus (8. sz.). 40.

³⁵ Az Iron Maiden ötödik stúdióalbumához lásd POPOFF (2018): 70–83.; JURAS (2017); WALL (2010): 265–271.

³⁶ GURÁLY László: Iron Maiden: Powerslave. *Polifon*, 1985. január (1. sz.). 14.

³⁷ DANIELS (2016): 63–69., 72–73.

³⁸ POPOFF (2013b): 91–101.; TURBUCZ (2018).

³⁹ POLGÁR (2023): 10., 47.

certeknek.⁴⁰ Nem meglepő azonban, hogy 1984-ben az ‘először a vasfüggöny mögött’ szlogennel hirdette a zenekar menedzsmentje a turné első koncertjeit, mivel komoly reklámértékkel bírt.⁴¹ Az viszont, hogy az első igazán jelentős nyugati (hard rock és/vagy) heavy metal együttes a ‘vasfüggönyön’ túl az Iron Maiden volt, minden kétséget kizáróan helytálló.⁴²

Mindenesetre az együttes tagjainak meghatározó, nem túlzás, életre szóló élményt jelentettek az 1984 augusztusi koncertek. Bruce Dickinson, az együttes énekese külön fejezetet szentelt az önéletrajzában az első közép-kelet-európai koncerteknek. Nem véletlen, hogy a „Vasfüggöny” címet adta neki, hiszen a zenekarral akkor járt először a térségben, mivel 1981 kora őszen még nem ő volt az együttes frontembere. A budapesti fellépést viszont nem említi, csupán a lengyel koncertekkel kapcsolatos élményeit osztja meg az olvasókkal.⁴³

Az Iron Maiden 1984 nyarán, mint láthattuk, nem volt ismeretlen Magyarországon, azonban ilyen jelentőségű koncertre ebben a műfajban addig nem került sor, nem is beszélve arról, hogy a heavy metal a hazai könnyűzenében akkor még igencsak gyerekcipőben járt. A koncert tehát meglehetősen fontos szerepet játszott a zenei stílus magyarországi népszerűsítésében.⁴⁴ Magyar heavy metal zenekar ugyan már volt – a Moby Dick és a Pokolgép –, ám lemezük még nem jelent meg. Elsőként a Pokolgép játszott heavy metalt nagy nyilvánosság előtt Magyarországon, mégpedig 1983-ban a Ki mit tud döntőjében.⁴⁵ A műfaj itthon éppen csak kezdett meghonosodni, ráadásul a ’80-as évek első felében – számos okból kifolyólag – a rockzene Magyarországon válságos állapotban volt.⁴⁶

A közép-kelet-európai koncertek ötlete nem Rod Smallwood, az együttes menedzsere részéről merült fel, hanem Hegedűs László, az 1982 óta – angol üzletemberek támogatásával – működő Multimedia Organisation Limited vezetője kereste meg az Iron Maident (Hegedűs akkor már az NSZK-ban élt).⁴⁷ Eleinte két budapesti koncertet terveztek (augusztus 16-án és 17-én), de amikor kiderült, hogy csak egy valósulhat meg, úgy döntöttek a szervezők, hogy nem a Budapest Sportszernokban, amely 12 500 nézőt tudott befogadni, hanem annak nagyobb parkolójában lesz az esemény. Nem helytálló tehát, hogy azért helyezték át a koncertet a parkolóba, mert a szervezők féltek, hogy a rajongók szétverik a BS-t.⁴⁸ Hegedűs egy interjúbán elmondta, hogy

„ötvenezer jegy is elment volna rájuk, így lehetett megoldani, hogy legalább harmincezen ott lehessenek. Tudni kell hozzá, hogy 1984 augusztusában az Iron Maiden-nel lengyel turnét is csináltam, öt elementáris erejű sportcsarnokos előadással, ahol rend-

⁴⁰ Uo. 14.

⁴¹ „A nyugati bandák sokszor saját jól felfogott üzletpolitikai érdekükből jöttek a keleti blokk országaiba, mert az nekik reklámozást jelentett, hogy a vasfüggöny mögött is felléptek” – mondta Pentz Zsolt, aki a Nemzetközi Koncert Igazgatóság egyik vezetőjeként komoly rálátással rendelkezett a korabeli koncertiparra. Életútinterjú Pentz Zsolttal. Készítette Csátori Bence. Lásd beatkorszak.hu/doc/Pentz_Zsolt.pdf

⁴² Az 1984 előtt a ‘vasfüggönyön’ túlra eljutó nyugati együttesek azért nem tekinthetők jelentős zenekarnak, mert már bőven túl voltak a népszerűségük csúcán. POLGÁR (2023): 10.

⁴³ DICKINSON (2018): 155–160.

⁴⁴ JÁVORSZKY–SEBŐK (2015): 318–319.

⁴⁵ A magyar heavy metalhoz lásd JÁVORSZKY–SEBŐK (2006): 188–203.

⁴⁶ A válságjelenségekről részletesen: Uo. 114–135.

⁴⁷ Erdős Péter, a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat popmenedzserének nyomására hagyta el Magyarországot. Erdős Péterhez lásd JÁVORSZKY–SEBŐK (2005): 100.

⁴⁸ POLGÁR (2023): 10–13. Ennek a történetnek e sorok írója is hitelt adott korábban. TURBUCZ (2018).

szeresen háromszor annyian voltak a sportcsarnokokon kívül, mint belül. Nálunk is embertelen lett a nyomás, amikor felmerült, hogy jönnének. Lehel Lacival [a BS vezetője – T. D.] csak néztünk egymásra, napokra leblokkoltak a telefonvonalak, a jegypénztárak ostrom alá kerültek, mindenki Iron Maiden-jegyet akart venni. Pedig még el sem volt döntve, hogy lesz koncert. Akkor határoztuk el Lacival, hogy tegyük ki a parkolókba, ott három-négyszer annyian is elférnek. Hivatalosan harmincezen voltak, ennyi eladható jegy volt.”⁴⁹

A szervezésben fontos szerepet játszott a Nemzetközi Koncert Igazgatóság (NKI), közismert nevén az Interkoncert is, amely a magyar könnyűzenészek külföldi, és a nem hazai együttesek magyarországi fellépéseit irányította és felügyelte. 1986-ig a Multimedia Organisation Limitednek az NKI-n keresztül mindig meg kellett állapodnia az Országos Rendező Irodával vagy az Ifjúsági Rendező Irodával, mivel akkoriban csak ők rendelkeztek devizakerettel. Idővel a BS is kapott önálló rendezési jogot, tehát devizakeretet.⁵⁰ Hegedűs László ezért felvette a kapcsolatot a NKI Könnyűzenei Osztályának vezetőjével, Pentz Zsolttal.⁵¹ Az NKI felé a Multimedia Organisation Limited mint koncertszervező ügynökség képviselte a brit együttest. A szerződést az NKI és Hegedűs László cége kötötte meg. Természetesen a hivatalos engedélyek miatt a koncerthelyszín vezetésével is egyeztetni kellett. Itt érdemes megemlíteni, hogy a '80-as évek közepétől az NKI monopóliuma kezdett gyengülni, Hegedűs László említett koncertszervező cége pedig mindinkább elfoglalta az NKI helyét.⁵²

A szóban forgó koncertet illetően Pentz Zsolt 1984. július 11–16. között állapodott meg a részletekről a Budapest Sportcsarnokkal, személy szerint Törös Istvánnal, a BS sajtófőnökével.⁵³ Ezek közé az alábbiak tartoztak:

- 12 000 dollár alapgázi, amelyen felül 25 000 jegy kibocsátása és 15 000 fizető néző esetén jegyenként 1 dollár járt a zenészeknek;
- értelemszerűen biztosítani kellett a számukra szállást és étkezést;
- fontosak voltak a technikai feltételek (a színpad mérete, hangosítás és világítás);
- a biztonsági intézkedésekre is ügyelni kellett, kordonokat kellett beszerezni, biztosítási tervet kellett készíteni, és megfelelő személyizetre volt szükség (ennek kapcsán együtt kellett működni a BRFK-val).

A megállapodásnak a koncertjegy ára is részét képezte. Az európai szervezők az NKI által meghatározott összeget (120 forint) alacsonynak tartották, azonban tudomásul vették, hogy ez a korabeli Magyarországon szociálpolitikai kérdés. A hiányzó összeget az állam pótolta ki.⁵⁴ Július 20-án kezdődött a jegyárúsítás. A koncert népszerűsítését az NKI és a BS végezte a Multimedia Organisation Limiteden keresztül, az együttes menedzsmentjétől

⁴⁹ Életútinterjú Hegedűs Lászlóval. Készítette Jávorszky Béla Szilárd. Lásd beatkorszak.hu/doc/HegedusLaszlo.pdf

⁵⁰ A korabeli koncertszervezés aktoraihoz Hegedűs László életútinterjúja mellett lásd még JÁVORSZKY–SEBŐK (2005): 106–107.; JÁVORSZKY–SEBŐK (2006): 301–303.; CSATÁRI (2015a): 10., 69–78., 118–124., 175–188., 249–267., 322–337.; CSATÁRI (2023).

⁵¹ Pentz Zsolt és az NKI tevékenységéhez lásd a vele készített életútinterjút.

⁵² CSATÁRI (2015a): 283–284., 327–329. Lásd még a Pentz Zsolttal készített életútinterjút.

⁵³ A koncert megszervezéséhez lásd R. SZÉKELY Julianna: Vasszűz-akció. *Új Tükör*, 1984. szeptember 16., 6–8.

⁵⁴ Hegedűs a koncertjegy ára kapcsán elmondta, hogy „a százhusz forintos jegyárat a felvevőpiac kielégzettségéhez és vásárlóerejéhez mérten rendkívül alacsonynak tartottam, ám elfogadtam, hogy ez szociálpolitikai kérdés”.

kapott reklámanyagok felhasználásával.⁵⁵ A Budapest Sportcsarnok illetékesei kapcsolatba léptek a budapesti pártbizottsággal és a rendőrséggel az engedélyek beszerzése, illetve a biztonsági intézkedések miatt. A koncert napja a színpad előkészítésével és az utolsó eligazítással telt. Az Iron Maiden a Hilton Szállóból fél hat körül érkezett meg a helyszínre egy fehér Mercedesszel. Fél hatkor sajtótájékoztatóra került sor, amelyen három magyar újságíró⁵⁶ és egy amerikai filmes stáb vett részt, akik filmfelvételt készítettek a turnéről. A budapesti koncertről a *Behind The Iron Curtain* című dokumentumfilm tartalmaz egy kb. 10 perces részletet. A koncert a P. Box (Vikidál Gyula) fellépése után, fél 10-kor kezdődött.⁵⁷

Az *Esti Hírlap* adott hírt elsőként a budapesti koncertről.⁵⁸ A hivatalos tájékoztatás július 17-én jelent meg az országos és megyei, regionális lapokban. Érdekesség, hogy a koncertről szóló információk néhány esetben nem önálló cikkbe kerültek – amelyek az eseményre vonatkozó figyelemfelkeltő címet kaptak –, hanem egyes lapok esetében a hírek közt jelentek meg. Emiatt azok, akik csak átfutották az érintett újságokat, elkerülhették a koncertre vonatkozó tudnivalókat.⁵⁹ A *Népszava* július 28-án adott hírt az augusztus 17-i budapesti Iron Maiden-konцерtról.⁶⁰ A rövid cikkben hemzsegték a pontatlanságok és valótlan-ságok. Az újságíró szerint például

„[a] »vasszűzek« 1977-ben alakították meg zenekarukat, eleinte az akkor divatos punk stílus jegyében, majd áttértek a kemény fémzenére, a rock híveinek őszinte örömeire. Először koncertfelvételek jelentek meg nagylemezen, majd a Metal for Muthas, a Killers, 1983-ban a Piece Of Mind és a The Trooper című kislemez – remek borítóval.”

A fentiekkel szemben az együttes 1975-ben alakult meg, sosem játszottak punkzenét, így nem kellett stílust váltaniuk. Az sem igaz, hogy eleinte koncertfelvételeket jelentettek meg. A *Metal for Muthas* nem az Iron Maiden nagylemeze, hanem egy válogatásalbum, amelyen több – a brit heavy metal új hullámát képviselő – angol zenekar is hallható. Az írás vége felel tehát csak meg a valóságnak, bár további hibák is találhatók benne. A *Népszava* és a *Népújság* augusztus 17-én szintén közölt cikket az aznap esti eseményről.⁶¹ A *Népújság* kiemelte, hogy „a világ legnagyobb színpadi fény- és látványshowját” mutatja be a Maiden.⁶² A *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* július 17. és augusztus 25. között nem foglalkozott a koncerttel, miközben könnyűzenei témájú cikkek mindkét lapban megjelentek. A regionális lapok közül a *Délmagyarország*, a *Vas Népe* és a *Dunántúli Hírlap* informálta az olvasóit a koncertről.⁶³

⁵⁵ Mivel a *Powerslave* album a koncert időpontjában még nem jelent meg, így sem a plakátokon, sem a jegyen nem szerepelt az igen látványos egyiptomi szimbolika.

⁵⁶ Baróti Éva, R. Székely Júlia és Hetesi P. P.

⁵⁷ R. SZÉKELY (1984): 8.

⁵⁸ RISKÓ Géza: Jön az Iron Maiden. Rockhangverseny a parkolóban. *Esti Hírlap*, 1984. július 13., 2.

⁵⁹ POLGÁR (2023): 14.

⁶⁰ Jön az Iron Maiden. *Népszava*, 1984. július 28., 16.

⁶¹ Popkoncertek a stadionnapokon. *Népszava*, 1984. augusztus 17., 16.

⁶² Stadionnapok: sporttal, bállal, zenével. *Népújság*, 1984. augusztus 17., 5.

⁶³ Iron Maiden-koncert Budapesten. *Dunántúli Napló*, 1984. július 27., 4. A *Délmagyarország* és a *Dunántúli Hírlap* az MTI hivatalos közleményét közölte. A Budapest Sportcsarnok programjai. *Délmagyarország*, 1984. július 17., 7.; A Budapest Sportcsarnok programjai. *Vas Népe*, 1984. július 17., 6.

Az említett cikkek nem kevés pontatlanságot és valótlanságot közöltek a Magyarországra érkező brit együttesről. Kivételt a fővárosi rendezvényekről információkat közlő *Pesti Műsor* és egy társadalmi-politikai hetilap, az *Új Tükör* jelentett.

A *Pesti Műsor* augusztus közepén röviden bemutatta az együttest, közölte a zenészek nevét, majd megosztott néhány információt az ötödik nagylemezükről. Az ismeretlen cikkíró így jellemezte a rövidesen népszerűsége csúcsára jutó zenekart:

„Ez a koncertutazás mindeztidáig a legnagyobb szabású vállalkozás az együttes történetében, ugyanis 13 hónapig (!) tart, 25 országot érint, s közel 200 koncertet jelent.⁶⁴ A monstre turnéhoz monstre apparátust mozgósítanak: 120 ezer wattnyi hangafalat (Turbo Sound), s mintegy 700 reflektort, fejszét és kandelábert. Akik láttak már videófelvételt a zenekarról, azok cseppet sem csodálkoznak ezen az irdatlan mennyiségen, hisz tudják, hogy az Iron Maiden egyike a világ legkolosszálisabb látványt produkáló csapatoknak.”⁶⁵

Az *Új Tükör*ben R. Székely Julianna háromoldalas írást közölt a koncertről, mindenekelőtt annak megszervezéséről. A „Vasszűz-Akció” című írás részletes áttekintést adott a törtétekről. A szerző számos olyan információt gyűjtött össze, amelyekről máshol nem lehetett olvasni, sőt, neki köszönhetően ismerjük a szervezőmunka számos részletét. Nemcsak rajongókkal beszélt, hanem felvette a kapcsolatot a szervezőkkel, ráadásul publikálta az NKI és a BS közötti telexüzeneteket is. Nem meglepő, hogy a következő hónapokban két cikk szerzője is hivatkozott rá. Az éjfélig tartó koncertről R. Székely Julianna viszonylag rövid terjedelemben írt, tárgyilagos módon, anélkül, hogy a zenekarra és rajongóira negatív tartalmú megjegyzéseket tett volna. Így fogalmazott: „Fél tízkor, amikor a szuroksötétből hirtelen, petárdarobbanás és szárazjég füstjében, színes reflektorok lüktetésében, hogy a szemünk káprázik belé, velőtrázó üvöltés közepette dicsőségesen fölének magasztosul és negyvenezer watt pörölyével lecsap az Iron Maiden”.⁶⁶

A KISZ hetilapjában, a *Magyar Ifjúság*ban jelent meg Nagy Győző cikke, amely a kívülálló érdeklődő szemszögéből mutatta be az eseményt, pontosabban mutatta volna be, mert nem jutott a társával a színpad közelébe.⁶⁷

A *Világ Ifjúsága* októberi számában lelkes beszámolót közölt a koncertről, amelyen 25 000 fő vett részt. A cikk tartalmazta a zenekarral kapcsolatos alapvető információkat, amelyek népszerűségét, világhírét és sikereit jelezték. „Vagyis – állapította meg nagyjából helytállóan az ismeretlen szerző – ez a formáció ma vetélytársak nélkül birtokolja a heavy metal mennyországot.”⁶⁸ Épp ezért meglepő, hogy általában meglehetősen keveset tudnak az együttesről, zenei, színpadi világukról.” Kétségtelen, hogy Magyarországon 1984 előtt igen keveset lehetett tudni az Iron Maidenről, amelyről azonban a szerző is közölt valótlanságokat, ugyanis azt állította, hogy eleinte punkzenét játszottak, az alapítás évét pedig 1976-ra

⁶⁴ A turné végül 11 hónapig tartott és 28 országba jutott el, azonban ezt 1984 nyarán a magyar újságíró még nem tudhatta.

⁶⁵ Ünnepi stadionnapok a BS parkolóban. *Pesti Műsor*, 1984. augusztus 15., 43.

⁶⁶ R. SZÉKELY (1984): 8.; POLGÁR (2023): 16–21., 24., 42.

⁶⁷ NAGY Győző: Egy halhatatlan koncert. *Magyar Ifjúság*, 1984. október 12., 28–29.

⁶⁸ A heavy metal színtéren akkoriban Ozzy Osbourne és a Judas Priest is igen népszerű volt.

tette. A cikkben található még néhány további pontatlanság, így például az első kislemezük megjelenési dátuma nem stimmel, ahogyan az sem, hogy Rod Smallwood, a menedzserük alkotta meg a már említett brit heavy metal új hulláma (NWOBHM) kifejezést. A zenekar történetének áttekintését követően az újságíró a zenekar sikerének okaival foglalkozott. A zenei stílus kapcsán vitatta, hogy eredeti lenne a muzsikájuk. Ez azonban nem állja meg a helyét, mert őket megelőzően senki sem játszott egyszerre agresszív és mégis dallamos zenét a műfajban. A továbbiakat illetően azonban helytálló megállapításokat tett. A sikerükhöz és népszerűségükhöz ugyanis hozzájárult a banda neve – magyarul Vasszűz –, amely egy közép-kínzóeszköz. A figyelemfelkeltő nevet ráadásul minden albumborítón és a reklámanyagokon egységesen tüntetették fel. A második tényezőként Eddie-re, a zenekar kabalafigurájára utalt, ami „azóta is elmaradhatatlanul áruvédjegye, márkajele a zenekarnak”. Minden lemezborítón látható, és a budapesti koncerten is feltűnt az „Iron Maiden” című szám alatt. Harmadikként „az évek óta tartó horrorhullámról” írt az újságíró, amit elsősorban filmek és képregények jelentettek, és amelyet a zenekar jól lovagolt meg. Ezt jelképezi Eddie is. A misztikum, a horror és a véres történelmi események tehát a ‘jó’ és a ‘rossz’ küzdelmét – a saját szavaikkal – elmesélő Iron Maiden-mitológia központi elemeit alkotják. Ezután a professzionális előadásmódot említette a szerző: „Földbe döngölő, jól kevert hangerő, lámpák százai, megkoreografált látvány. (...) A közönség (...) meggyőződhetett arról, hogyan is szól egy igazi heavy metal együttes.” A zenekar sikerének utolsó tényezőjeként a pénzt, a pénzt és a pénzt nevezte meg. Ez az oka, írta, hogy a magyar zenekarok „eddig legfeljebb e zenei stílus paródiájáig jutottak”.⁶⁹ A *Világ Ifjúsága* ez év szeptemberében egyoldalas képet publikált Bruce Dickinsonról,⁷⁰ majd a következő hónapban információkat közölt a zsló turnéról. Eszerint a közel 300 koncert során körülbelül 3 millióan látják majd őket.⁷¹

A koncertről beszámolt a másnapi híradóban a magyar televízió.⁷² A *Népszava* a koncert után csak röviden, néhány sorban foglalkozott az eseménnyel.⁷³ A többi lap pedig egyáltalán nem. A koncertről szóló beszámolók tehát az ifjúsági magazinokba szorultak.

Az említett biztonsági intézkedéseknek aktuális oka is volt: a pusztavacsi tömegoszlatás. Ezért kérte a koncert előtt az egyik szervező a kilátásba helyezte a rendezvény betiltását, amire a tömeg elkezdett tömegtől, hogy a koncerten rendbontásra ne kerüljön sor. A pusztavacsi Békefesztiválon augusztus 4–5-én, a P. Mobil koncertje előtt a rajongók ugyanis feljutottak a színpadra, a helyi rendőrkapitány emiatt sörösuvegeket dobálni. Ezt követően a rendőrség megkezdte könnygázzal, vízágyúval, gumilövedékekkel és kutyákkal a tömeg feloszlátását. Az Iron Maiden-koncert előtt néhányan „Mi történt Pusztavacson” címmel röplapot terjesztettek, amely személyes élmények révén számolt be a történetekről.⁷⁴ Ha más miatt nem, akkor emiatt a koncert minden bizonnyal felkeltette az állambiztonság figyelmét.

Az 1984. augusztus 17-i budapesti koncert a Kelet és Nyugat közötti kulturális különbségek eltűnésének folyamatába illeszthető be. Az Iron Maiden albumait már addig is hallgathatták az érdeklődők, a rádió és a televízió is foglalkozott velük, egyes számaikat su-

⁶⁹ „Vasszűz” a parkolóban. *Világ Ifjúsága*, 1984. október (10. sz.). 37.

⁷⁰ *Világ Ifjúsága*, 1984. szeptember (9. sz.). 41.

⁷¹ Rock rekordok. *Világ Ifjúsága*, 1984. november (11. sz.). 40. Valójában nem 300, hanem 200 koncertről volt szó.

⁷² POLGÁR (2023): 42.

⁷³ Rock és kutyahangok. *Népszava*, 1984. augusztus 19., 13.

⁷⁴ A pusztavacsi eseményekhez lásd MÜLLER (2007); CSATÁRI (2015a): 330–332.

gározták, viszont élő koncertjükre nem került még sor. Ráadásul a zenekar a keleti blokk országaiban az akkori turné teljes műsorát eljátszotta, erre korábban más nyugati együttes nem törekedett, ráadásul az ókori Egyiptomot felidéző díszletet is magukkal vitték, a zenekar kabalafigurájával, a múmiává változott Eddie-vel együtt, vagyis az akkori teljes show-t bemutatták a magyar fővárosban is. Ez látványos is volt, elsősorban az egyiptomi tematikájú díszlet miatt, de a többi showelem és a professzionális előadás is hozzájárult ehhez.

3. A Somewhere On Tour (1986–1987)

A Somewhere On Tour turné, amely az 1986. szeptember 29-én megjelent *Somewhere In Time* című albumot népszerűsítette, 1986. szeptember 10. és 1987. május 21. között zajlott. A díszletet és színpadképét, ahogyan a lemezborítót is, Ridley Scott *Szárnyas fejvadász* című klasszikus filmje ihlette. A program tehát futurisztikus, sci-fi témájú volt, és már nem az 1980 és 1983 között bemutatott vérszomjas szörnyekhez vagy az 1984–85-ös turnét meghatározó ókori Egyiptomhoz kapcsolódott. A látványhoz a világítástechnika is sokat hozzatett.⁷⁵

A magyar sajtóban az *Ifjúsági Magazin*ban lehetett először az Iron Maiden újabb budapesti koncertjéről olvasni, bár erről júniusban még csak tárgyalások folytak.⁷⁶ Az augusztusi számban a német *Metal Hammer* magazinra hivatkozással már az szerepelt, hogy a brit heavy metal legenda a következő turnéját szintén Közép-Európában kezdi.⁷⁷ Rövidesen nyilvánosak lettek a konkrétumok: a Maiden szeptember 17-én lép fel az MTK Stadionban.⁷⁸ A helyszínen 28.000, bővítés után 35.000 néző fért el.⁷⁹

Az évtized közepére tehát lényegében bevett gyakorlat lett, hogy neves nyugati zenekarok látogatnak Magyarországra. A koncertek lebonyolításához szükséges hivatalos engedélyeket azért kapták meg a szervezők, mert a hatalom úgy vélte, hogy „az emberek többek között éppen azért nem fogják szidni a rendszert, mert elhoztuk nekik a Queen együttest” – mondta Pentz Zsolt.⁸⁰ A Queen mellett természetesen sok más együttesre is emlékezhünk, mivel a kádári hatalom a nyugati sztárok hazai fellépéseinek engedélyezését is felhasználta az állampolgárok lojalitásának megőrzéséhez.

A koncert felvezetéseként az Ifjúsági Rendező Iroda már önálló magazint is megjelentetett. A Queen (július 27-i)⁸¹ és a Scorpions (augusztus 27-i) koncertje után a Budapesten másodszor fellépő Iron Maidenről egy hatoldalas, igényes összeállítást adott ki. Ez a Scorpionsról szóló résszel együtt jelent meg az említett magazinban.

⁷⁵ A *Somewhere In Time* című stúdióalbumhoz és a turnéhez lásd POPOFF (2018): 84–97.; JURAS (2016a); POPOFF (2013b): 104–109.; DANIELS (2016): 75 – 81., 88 – 89.; WALL (2010): 271–274.

⁷⁶ Poptele. *Ifjúsági magazin*, 1986. június 1., 35.

⁷⁷ Poptele. *Ifjúsági Magazin*, 1986. augusztus 1., 34.

⁷⁸ Lásd például Slágersarok. *Népszava*, 1986. augusztus 15., 16.; Jön a Scorpions. *Népszava*, 1986. augusztus 26., 12.; Ismét jön az Iron Maiden. *Népszava*, 1986. szeptember 5., 16.; Ismét Budapesten vendégszerepel az Iron Maiden. *Népszabadság*, 1986. szeptember 5., 7.; Jön az Iron Maiden. *Népszabadság*, 1986. szeptember 13., 18–19.; Rendezvények. *Dunántúli Napló*, 1986. szeptember 10., 4.; Jön a „Vasszűz”. *Magyar Hírlap*, 1986. szeptember 11., 4.; Holnap az MTK-pályán Iron Maiden koncert. *Esti Hírlap*, 1986. szeptember 16., 2.

⁷⁹ Lásd a Hegedűs Lászlóval készített életútinterjút.

⁸⁰ Lásd a Pentz Zsolttal készített életútinterjút.

⁸¹ A Queen koncertjéhez lásd BOLDOG (2014).

Mivel az Iron Maiden „a heavy metal klasszikusai” közé tartozik, olvashatjuk a szöveg elején, indokolt, hogy a koncert alkalmából „összefoglaló képet nyújtsunk az együttes nyolcvanas években kiteljesedő pályafutásáról, nemzetközi sikereiről, s részletes diszkográfiában gyűjtsük össze eddig megjelent kis- és nagylemezeit”. Kétségtelen, Magyarországon ez az összeállítás volt az első átfogó munka az együttesről. Ennek ellenére azonban a korábbi pontatlanságok közül nem mindet sikerült kigyomlálni, így például a zenekar megalapításának éve továbbra sem helyesen szerepelt a lapban. Steve Harris alapító basszusgitáros szerepét, eltökéltségét – amire különösen a punkzene által dominált ’70-es évek második felében volt szükség – szakszerűen mutatta be a névtelen szerző. A korai időszak történetének bemutatásába becsúsztott ugyan néhány további pontatlanság, ezek mindegyikének felsorolása itt nem indokolt, hiszen az írás színvonalasabb, mint a korábbiak túlnyomó többsége. Azonban az olyan hibák, mint a debütáló lemez helytelen megjelenési dátuma és a hivatalos brit slágerlistán elért imponáló helyezés pontatlansága nehezen érthetők.⁸² Mindezek ellenére a cikkből jól kirajzolódik, hogy honnan indult az együttes, és hová jutott el a ’80-as évek közepére: a kelet-londoni pubokból az európai, japán és észak-amerikai arénákig. Ezt a következőképp foglalta össze: az Iron Maiden

„a nyolcvanas évek követelményeinek megfelelően egy menetrendszerűen dolgozó hatalmas gépezetté alakult át, amelynek működéséről 1984 őszén egyszer már a magyar rajongók is meggyőződhetek. (...) A kritikusok szerint az Iron Maiden erőssége a koncertezés, s ezt mi sem bizonyíthatja jobban, mint a tavaly megjelent és világszerte a legjobb koncertalbumok közé sorolt *Live After Death* című dupla lemez.”

Az összeállítást néhány képpel illusztrálták. A szöveges bemutatást zenekari portrék, diszkográfia és népszerűségi mutatók egészítették ki. A koncertmagazin részét képezte két interjú is. Az egyik Steve Harrisszel készült az említett koncertlemez kapcsán. A másikban Bruce Dickinsontól tudhatunk meg további részleteket az Iron Maidenről.⁸³

Az *Esti Hírlap* tudósítása elsősorban a színpadképre, a díszletre és a látványelemekre hívta fel a figyelmet, de azt is megjegyezte az újságíró, hogy „[a] zene igazi heavy metal volt, félelmetes hangzásokkal és rendkívüli hangerővel”. Majd hozzátette: „A show (...) szinte híd a rockkoncert és a rockszínház között. Két év telt el az Iron Maiden első pesti szereplése óta, a két év elég volt, hogy tökéletesen újat nyújtsanak.” Idézve a koncert előtti sajtótájékoztatón elhangzottakat kitért arra is, hogy az együttes zenéje és a showelemek ugyan agresszívek, de mégsem az erőszakot, a háborút, a pusztítást hirdetik, népszerűsítik, hanem pont az ellenkezője a céljuk, arra kívánják felhívni – a közönséget sokkolva – a figyelmet, hogy az erőszak nem old meg semmit.⁸⁴

A *Magyar Ifjúság* koncertbeszámolója is meglehetősen lelkes hangnemet üt meg, és segíti az olvasót abban, hogy képet alkosson a show-ról, amihez a koncertről közölt fotók nagyban hozzájárulnak. A tudósítás mellett a sajtótájékoztatón készült interjú is elolvasható.

⁸² A szöveg szerint márciusban jelent meg a bemutatkozó nagylemez, és a 9. helyig jutott a listán. Ezzel szemben április 14-én került kereskedelmi forgalomba, és a 4. helyet szerezte meg. A harmadik, negyedik és ötödik album adatai már pontosan szerepeltek. A második esetben szintén becsúsztott néhány pontatlanság.

⁸³ *Scorpions – Iron Maiden koncertmagazin*. Ifjúsági Rendező Iroda, Budapest, 1986. 7–12.

⁸⁴ Koncert a pusztítás ellen. *Esti Hírlap*, 1986. szeptember 20., 2.

Ebből érdemes idézni a „mit jelent nektek az erőszak” kérdésre adott választ, mivel az *Esti Hírlapban* és *A Jövő Mérnöke*ben megjelent beszámoló szintén utalt erre:

„Mindenekelőtt így túlságosan kiemelték ezek a szavak a szövegből [a kérdésben az újságíró a tűz, bűn, erőszak, halál és gyilkosság szavakat említette – T. D.] és nem kívánjuk, hogy a közönség ezek hatására cselekedjen. Másrészt dalaink jelentős része történelmi eseményeket dolgoz fel, és szinte mindig a jó és a rossz küzdelmét. És ezek a szavak hozzátartoznak a küzdelemhez. Ilyen volt az angol történelem – megénekel-tük a normann hódítást –, és minden bizonnyal a magyar is. Végül pedig nem lehet ilyen kemény gitár-dobzenével virágokról, színes élményekről énekelni.”⁸⁵

*A Jövő Mérnöke*ben, a Budapesti Műszaki Egyetem lapjában közölt tudósítás szerzője ugyancsak kiemelte a színpadképet, azonban inkább csalódottan értékelte a koncertet. Annnyira elégedetlen volt, hogy az előzenekar és a főbanda fellépése között lejátszott Deep Purple- és Uriah Heep-számokat tekintette az est fénypontjának. Nem a díszlettel volt problémája – elismerte, hogy az fantasztikus lett, utalt a világítás- és hangtechnikára, a látványelemekre is, és párhuzamot vont a Queen budapesti koncertjével –, hanem a zenével. Az új albumot, amelynek a címét a cikk szerzője rosszul tudta, „gyenge zenei anyag”-ként jellemezte, ráadásul hozzátette, hogy az együttestől egyáltalán nem idegen az okkultizmus és a sátánizmus.

„Az Iron Maiden világképétől nem idegen az okkultizmushoz, sátánizmushoz való vonzódás, nem véletlen jelkép Szörny Eddie sem. Saját bevallásuk szerint az erőszak, mely horrorisztikus dalszövegeikből árad, pusztán a jó és a rossz állandó párharcát mutatja, mely a világot fennállása óta jellemzi. (...) Az együttes véleménye szerint, bármennyire is az erőszak körül forog a mondanivaló, szó sincs arról, hogy a hallgatóságot agresszivitásra buzdítanak a dalok.”⁸⁶

A Hazafias Népfront lapjának, a *Képes Újságnak* a cikkírója sem dicsérte a Maident, produkciójukat „érdektelen”-nek nevezte, viszont a színpadkép kapcsán elismerte, hogy „pazar volt a látvány”. Az írás „Éjszaka a sátánnal” címmel jelent meg, ami a szerzőnek azzal az előfeltevésével magyarázható, hogy a heavy metal és a sátánizmus között szoros kapcsolat létezik.⁸⁷ Ez a téma, mint fentebb utaltam rá, már 1983-ban és 1984-ben is előkerült a sajtóban, és különösen érdekelte az újságírókat.⁸⁸ A könnyen bulvárosítható témát a Hazafias Népfront képes családi heti magazinjában, a *Képes 7*-ben még az év tavaszán Székely János járta körül. Írása az amerikai Parents Music Resource Centre névre keresztelt bizottság tevékenységéből indult ki. A PMRC-t 1985 májusában szenátorfeleségek alapították, akik a

⁸⁵ ZÉTÉNYI Zoltán: Vasszúz piros szíve. *Magyar Ifjúság*, 1986. október 10., 30–31.

⁸⁶ Vasszúz az MTK-pályán. Szörny Eddie úrhajózik. *A Jövő Mérnöke*, 1986. október 3., 4.

⁸⁷ LIGETI NAGY Tamás: Éjszaka a Sátánnal. *Képes Újság*, 1986. október 11., 15.

⁸⁸ Érdekes, hogy az egyházi sajtó (*Új Ember*, *Reformátusok Lapja*, *Evangelikus Élet*) érdemben nem reflektált a '80-as években a heavy metal magyarországi megjelenésére. Egyedül a katolikus *Új Ember*ben található ezzel összefüggésben írás, nem meglepő módon a rockzene és a sátánizmus kapcsolatáról. SINKÓ Ferenc: Mit kell tudni a sátánimádás új hullámáról? *Új Ember*, 1988. január 10., 4. Erre a cikkre két piarista diák válaszolt. S. Gy. – T. S.: Nem minden rockzenész sátánista... *Új Ember*, 1988. január 31., 2.

gyermek és fiatalok védelmére hivatkozva indítottak boszorkányüldözést a könnyűzene, így több heavy metal zenekar ellen. Az általuk megfogalmazott vádak között szerepelt a túlzott szexualitásra ösztönzés, ahogyan az okkultizmus, sátánizmus iránti elkötelezettség is. Székely több példát is említett az utóbbi vonatkozásában, így az Iron Maident, elemzése azonban felületes maradt, és arra már nem vette a fáradságot, hogy a dalszövegeket megfelelően értelmezze. Az előítételek rabja maradt ő is. A képet azért árnyalja az egyik a megjegyzése: „Furcsa módon ma, Amerikában épp olyan sületlen érvekkel támadják a rockot, mint első megjelenése idején, vagy mondjuk két évtizede Magyarországon”. A vádak közül kiemelte, hogy a rockzene sokak véleménye szerint „erkölcsromboló, alattomos, fülsüketítő, a szervezet működését károsító, agylágyuláshoz vezető rikoitozás”.⁸⁹ Itt nincsen mód a heavy metal-lal kapcsolatos vádpontok értékelésére, de azt szükséges leszögezni, hogy ez a zenei stílus ugyan nem független a sátánizmustól, az okkultizmustól, de az esetek túlnyomó többségében ez a vád minden alapot nélkülöz.⁹⁰

A '80-as évek közepén Magyarországra is eljutó nyugati rock- és metalzenekarok iránti érdeklődésre válaszul a Zeneműkiadó Vállalat Csillag-könyvek sorozatában 1987-ben megjelent a *Heavy metal* című kiadvány. Ez 64 színes oldalon adott átfogó képet a műfajról, tárgyalja az alstílusokat, a főbb zenekarokat, zenészeket, sztárokat, azonban nem kevés pontatlan adattal (diszkográfiák, slágerlistás eredmények, a legjobb stúdióalbumokról, zenészekről készített listák stb.). A kötethez, amelyből az Iron Maiden sem hiányzott, posztermelléklet (14 képpel) is tartozott.⁹¹

A rádióban a '80-as évek második felében is lehetett Iron Maident hallgatni. A műsorúság tanúsága szerint három alkalommal szerepelt a brit zenekar a rádióban.⁹² 1986-ban egyszer,⁹³ 1988-ban – *A heavy metal kedvelőinek* műsorban⁹⁴ – pedig két alkalommal.⁹⁵ Utóbbi kettő közül az 1988. július 7-i adás emelhető ki, abban ugyanis – a Bartók adón – kora délután leadták az együttes *Seventh Son Of A Seventh Son* című nagylemezét.⁹⁶

4. A Seventh Tour Of A Seventh Tour (1988)

Az Iron Maiden következő stúdióalbuma, a *Seventh Son Of A Seventh Son* 1988 áprilisában jelent meg. A lemezt népszerűsítő turné 1988. május 13. és december 12. között zajlott. A borító, amelyhez a díszlet is kapcsolódott, sarkvidéki tájat és az együttes kabalafiguráját ábrázolja. Meglehetősen misztikus alkotásról van szó, ami nemcsak a képre, hanem a dal-

⁸⁹ SZÉKELY János: Zene vagy sátáni praktika. *Képes* 7, 1986. április 12., 56.

⁹⁰ A heavy metal és az okkultizmus, sátánizmus témájához lásd MCPARLAND (2018); WALSER (1993); WEINSTEIN (2009).

⁹¹ Tánczene – pop – rock. *Szabad Föld*, 1987. június 5., 20.; CsÖRGŐ et al. (1987).

⁹² Mivel a rádióműsor nem említette minden esetben, hogy a zenés programok során milyen zenekartól lesznek dalok hallhatóak, így ez a szám könnyen lehet, hogy valójában magasabb.

⁹³ Rádióműsor. *Magyar Nemzet*, 1986. január 2., 7.

⁹⁴ A műsorhoz, amelyet Gurály László szerkesztett, lásd rattle.hu/index.php/2020/06/guraly-laszlo-es-tuza-zsolt-sorozatai/

⁹⁵ Mai műsor. *Petőfi Népe*, 1988. január 22., 7.

⁹⁶ A rádió műsora. Új Tükör, 1988. július 3., 32.

szövegekre is vonatkozik. A korongon hallható dalok a ‘jó’ és a ‘rossz’ közötti küzdelemről mesélnek egy történetet.⁹⁷

Az 1988-as koncertről nemcsak az ifjúsági magazinok, hanem az országos és helyi, regionális sajtó is hírt adott. A *Dolgozók Lapja* például a következőt írta: „Aligha kell bemutatni a fiataloknak az angol Iron Maident, amely immár harmadszor lép fel nálunk. A Maiden misztikus témájú, bravúros technikájú, kemény muzsikát játszik, és fellépéseiket látványos fényshow-kkal kísérik. Jelképük Eddie, a szörny, az óriás elektronikus bábu.”⁹⁸ Az augusztus 31-i koncert a Monsters Of Rock-fesztiválturné részét képezte, amely akkor jutott el első alkalommal Magyarországra. Az előzenekar egy magyar heavy metal együttes, az Ossian volt.⁹⁹ A fesztiválturné részeként a Kiss és a Metallica is fellépett Budapesten, ők szeptember 2-án és 11-én adtak koncertet.¹⁰⁰ A három koncertre 50 ezer jegyet adtak el.¹⁰¹

Az Iron Maiden fellépéséről az 1984-es és az 1986-ashoz képest csak három beszámoló jelent meg. Ez mindenképpen visszaesés, az oka nem állapítható meg. Megkockáztatható, hogy nem politikai indoka volt, mivel 1988-ban a rendszernek nem állt érdekében a sajtót ‘letiltani’ a témáról. A *Magyar Ifjúság*, az *Ifjúsági Magazin* és a *Világ Ifjúsága* 1988-ban is olyan aktív volt, mint korábban, így az esetleges hiányuk sem eredményezhette ezt. Könnyen lehet, hogy a harmadik fellépés már nem váltott ki akkora érdeklődést, mint az első kettő.

Az első beszámolót a *Magyar Rendőr*, a Belügyminisztérium képes hetilapja közölte, így nem meglepő, hogy abban a koncerttel összefüggő biztonsági intézkedésekről lehetett olvasni. „A rendezők és a biztosításért felelős rendőri vezetők egybehangzó véleménye szerint a legalaposabb előkészítő munkát a kemény fémzenét játszó együttesek közönsége igényli, mert az agresszív zene gyakran hasonló indulatokat kelt a közönség egy részében.” A korabeli magyar könnyűzenével foglalkozó szakirodalomban bőven lehet olvasni a koncertek előtti, alatti és utáni rendőri beavatkozásokról, amelyek háttérben gyakran a politikai hatalom akarata húzódott meg. Erre a ’80-as évek végén már ritkán került sor,¹⁰² ennek megfelelően így folytatódik a szöveg:

„Számos koncerten szerzett tapasztalatunk alapján mégis úgy véljük, hogy a jelen lévő fiatalok – viseljenek akár szegecses farmerdzsekit vagy viseltesnek látszó ruhát – csak a valódi műsort tekintik szórakozásnak, így egyre kevesebb összetűzésre kerül sor a rendfenntartó erőkkal. (...) Az Iron Maiden együttes ezen az estén sem keltett csalódást kedvelői körében, hiszen legújabb nagylemezük zenei anyagával érkeztek hazánkba.

⁹⁷ A stúdiólemezhez lásd POPOFF (2018): 98–111.; JURAS (2016b); POPOFF (2013b): 110–115.; DANIELS (2016): 78 – 89.; WALL (2010): 275–284.

⁹⁸ Szörnyek fesztiválja. *Dolgozók Lapja*, 1988. augusztus 23., 4.

⁹⁹ A Moby Dick és a Pokolgép mellett az Ossian is a magyar heavy metal meghonosítói közé sorolható.

¹⁰⁰ Jönnek a rockszörnyetegek. *Népszava*, 1988. augusztus 5., 16.; Rockfesztivál Budapesten. *Esti Hírlap*, 1988. augusztus 6., 8.; Rockfesztivál Budapesten. *Dunántúli Napló*, 1988. augusztus 7., 4.; Rockfesztivál Budapesten. *Csongrád Megyei Hírlap*, 1988. augusztus 8., 8.; Napló. *Magyar Nemzet*, 1988. augusztus 10., 4.; Kiss, Iron Maiden, Metallica. *Déli Hírlap*, 1988. augusztus 22., 2. A lapok többsége az MTI közleményét publikálta.

¹⁰¹ Vastaps a fémzenének. *Esti Hírlap*, 1988. szeptember 14., 2.

¹⁰² CSATÁRI (2015a): 271–341.

Félelmetes színpadi látvány, dobhártyát szaggató hangerő, csápolás és közös éneklés. Minden együtt volt, ami egy sikeres rockkoncert kelléke.”¹⁰³

A második beszámoló, amelyben a Metallica és a Kiss koncertjéről is szó volt, a *Pesti Műsor*ban jelent meg. Ennek konklúziója szerint „a külföldiek azt a produkciót nyújtották, amelyet vártak tőlük, vagyis a technikai felkészültséget, a virtuóz hangszerszólókat. Ehhez járult – különösen az Iron Maiden esetében – a látványos, fényeffektusokkal »megbolondított« színpadkép. A legegységesebb teljesítményt is talán ők nyújtották.”¹⁰⁴

A harmadik tudósítás a *Magyar Ifjúság* szeptember végi számában volt olvasható. A szerző, Göbölös N. László a Monsters Of Rock magyarországi eseményeiről számolt be, hangsúlyozva, hogy az Iron Maiden nyújtotta a számára a „legnagyobb élményt”. Ennek egyik oka az új lemez, amelyet „a műfaj történetének egyik legigényesebb albuma”-ként jellemezett, a másik a magas színvonalú koncertteljesítmény, végül pedig a színpadi látványvilág.

„Szín- és fényorgiájuk, a lézergömbök, »Szörny-Eddie« jövődömondóként és élő szívet áldozó istenségként való megjelenése, a kő- és jégkorszakot idéző díszletek, a rohanó, színes felhők, a hirtelen kigyúló tüzek, a pergő tűzijátékok, a zöld fényfüggönyök, valamint az előadás végén felbukkanó próféta- és hegyiszellem-szobrok lenyűgöző egységbe forrtak a zenével.”

A cikkíró méltatta az együttes tagjait, elsősorban a frontembert, de a többiekéről sem feledkezett meg. Mivel az Iron Maiden- és a Metallica-koncert előtt már magyar metalegyüttesek melegíthették be a közönséget, röviden róluk is írt a szerző, lényegében azt üzenve, hogy a magyar heavy metal érezhetően fejlődik. A Metallica előtt – a Judas Priest által kijelölt ösvényen haladó, már két nagylemezzel rendelkező – Pokolgép jutott fellépési lehetőséghez. Az Ossian, amelynek 1988 tavaszán jelent meg a debütáló albuma, inkább az Iron Maiden-féle irányvonalat képviselte.¹⁰⁵

5. Összegzés

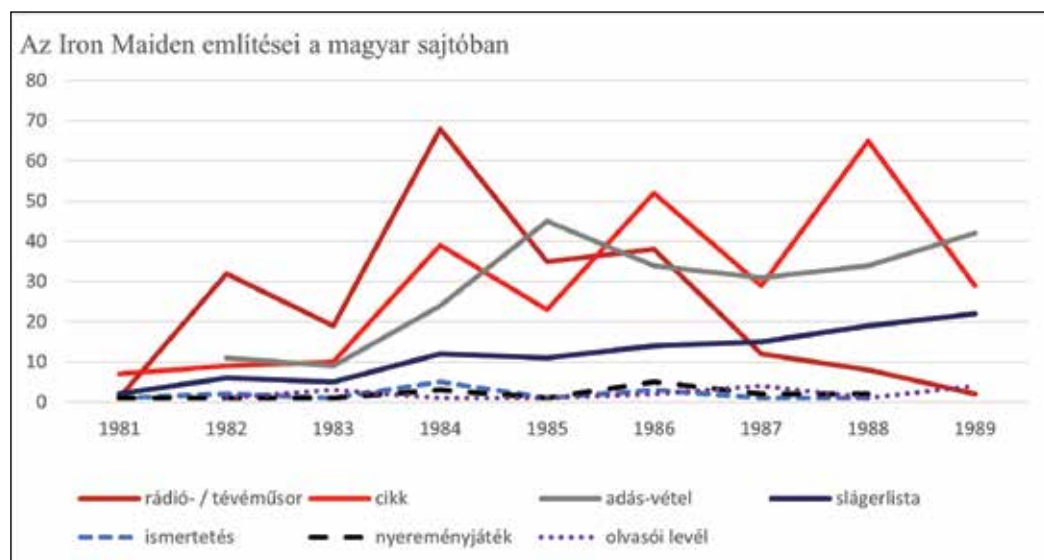
Ugyan jelen tanulmány az Iron Maiden magyarországi médiamegjelenéseit elemzi a '80-as évekre vonatkozóan, a kutatás során világossá vált – bár ezt további vizsgálódásokkal szükséges alátámasztani –, hogy a külföldi zenekarok iránti érdeklődés a sajtóban a magyarországi fellépéseik idején nőtt meg. Az évtized végéig magyar nyelvű hard rock és heavy metal magazin, tehát szaklap nem létezett, az ifjúsági magazinok, a helyi, regionális és országos lapok pedig akkor foglalkoztak egy zenekarral, ha az Magyarországra látogatott. A későbbi szaklapokkal ellentétben nem volt ahhoz kompetenciájuk, idejük és energiájuk, hogy egy nyugati együttes pályafutását nyomon kövessék, és arról az érdeklődő rajongókat folyamatosan, ráadásul az eseményekkel egyidőben tájékoztassák.

¹⁰³ SOMOGYI Gábor: A rockvarázs hátterében. *Magyar Rendőr*, 1988. szeptember 17., 16.

¹⁰⁴ Intermetál, magyar fémszilánkokkal. *Pesti műsor*, 1988. szeptember 28., 46.

¹⁰⁵ GÖBÖLYÖS N. László: Dübörögtek az óriások. Monsters Of Rock. *Magyar Ifjúság*, 1988. szeptember 30., 47.

Az alábbi grafikonon az látható, hogy az Iron Maiden 1980. január 1. és 1989. december 31. között milyen mértékben volt jelen a magyar nyomtatott sajtóban. A grafikonon, amely az Arcanum Digitális Tudománytárban lefutott keresés alapján készült 2023 végén, az együttes nevének minden említése fel van tüntetve.¹⁰⁶ Ebből következően a rádióműsorok esetében ugyanaz a műsor többször is szerepel. Azért ezt a megoldást választottam, mert így jobban látszik, hogy a zenekar milyen gyakran szerepelt a sajtóban, mintha kiszűrtem volna az ismétlődéseket.

Az együttes neve a grafikon alapján tehát előfordult a rádió- és tévéműsorokban. Az évtized első felében gyakrabban, majd a '80-as évek végében ritkábban. Azoknak a cikkeknek a száma viszont, amelyek kifejezetten az együttesről vagy a heavy metal műfajról szóltak, és az Iron Maidenről is érdemi információ szerepelt bennük, nőtt az országos, regionális lapokban, ahogyan az ifjúsági magazinokban is.¹⁰⁷ Közéjük soroltam a koncerteket beharangozó rövid írásokat, híreket is. Az adás-vétel kategória szintén népszerű volt, a rajongók bizonyos lemezeket, zenekaros (merchandise) termékeket kerestek vagy cseréltek el. Nem hiányoztak a slágerlisták sem. Eleinte nyugati listák közreadásáról volt szó, idővel aztán a főként az ifjúságot megcélzó magazinok saját listákat is készítettek. A lemezismertetések, kritikák és az olvasói levelek ritkultak, ahogyan a nyereményjáték is. (A nyereményjátékok során a magazin szerkesztősege zenekaros relikviákat adott a szerencsés nyerteseknek.) Az egyes kategóriákra vonatkozó adatok elemzése után arra kell még felhívni a figyelmet, ami egyáltalán nem meglepő, hogy az a három év emelkedik ki a többi közül, amelyekben az Iron Maiden Magyarországon járt: 1984, 1986 és 1988. Igaz, ez a tendencia kifejezetten a cikkekre és a slágerlistákra vonatkozik, a rádió- és tévéműsorokra csak részben. Az adás-vétel kategória pedig alapvetően független volt a budapesti koncertektől.

¹⁰⁶ adt.arcanum.com/hu/

¹⁰⁷ Érdemi információ alatt nem pontos, szakszerű adatokat és megállapításokat értek, hanem mindent, ami összefügg a zenekarral.

Az Iron Maiden 1986-os és 1988-os koncertjeiről a média az 1984-es első fellépéshez hasonló keretek között számolt be. Nemcsak a koncertekről, hanem az együttesről és magáról a heavy metal műfajról is képet lehetett alkotni, bár a cikkekben sokszor pontatlan, valótlan információk szerepeltek. A Maiden volt az első nyugati (heavy metalt játszó) sztárzenekar, superprodukció, amely eljutott a 'vasfüggöny' mögé, és ugyan nem szándékosan, de tovább mérsékelte a zenei életben a Kelet és Nyugat között kimutatható különbségeket.¹⁰⁸ Ehhez persze kellett, hogy a hatalom erre lehetőséget adjon. A koncertek, ahogyan más együttesek fellépései is, nemcsak népszerűsítették a kemény zenei műfajt, hanem lökést adtak annak magyarországi megjelenéséhez is, az első fémzenét játszó zenekarok megalapításához, a magyar heavy metal kialakulásához. Az Iron Maiden elhozta azt a látványvilágot, amely koncertjeiket jellemezte, így bepillantást engedtek abba a közegbe, amelyben évek óta mozogtak a világ nyugati felén. Fogalmazhatunk úgy is, hogy amit a színpadon produkáltak, fényévekre állt attól, amihez a magyar rockerek hozzászoktak, nem is beszélve a szárnyaikat bontogató bandákról. A zenei stílus hazai megjelenése a korabeli sajtót, rádiót és televíziót sem hagyta érintetlenül. Eleinte a meglévő ifjúsági magazinok, politikai napilapok, az országos és a helyi sajtó foglalkozott a fémzenével, tudósított, értékelt, megpróbálta azt elhelyezni a létező szocializmus keretei között. Idővel aztán megjelent a kifejezetten a hard rock és heavy metal zenére szakosodott sajtó. 1986 novemberében készült el a *Metallica Hungarica* bemutatkozó száma, amiből aztán kinőtt a ma is működő *Hammerworld* magazin.¹⁰⁹

A rendszerváltozás politikai téren ugyan később következett be, és 1986-ban, de még 1988-ban sem lehetett pontosan látni a bekövetkeztét, utólag mégis elmondható, hogy a kultúrában, így a könnyűzenében is az átalakulás folyamata már jóval 1989 előtt megkezdődött.

¹⁰⁸ Nem állja meg a helyét, hogy ez a Queen zenekar 1986. július 27-én a Népstadionban adott koncertjéről mondható el. Az erről az eseményről kiváló elemzést publikáló Boldog Dalma megállapításai közül tehát pontosításra szorul, hogy az volt „a nyolcvanas évek első nyugati superprodukciója”, ami „elsőként mosta el a határokat Kelet és Nyugat között, és szimbolikusan ledöntötte a vasfüggönyt”. Tehát nem a Queen „volt az első, amely nyugatról bemerészkedett a vasfüggöny mögé”. Szintén árnyalni kellene, hogy a szerző szerint „[o]rszágunkba még kevés külföldi előadó jöhetett, de ilyen nagynevű, ekkora technikai apparátussal rendelkező, sajátos látványvilágot prezentáló zenekar azelőtt nem lépett fel Magyarországon”. BOLDOG (2014): 217., 224., 242. Az Iron Maiden és a Queen természetesen nem azonos zenei stílust képviselt. Amennyiben általánosságban, a műfajtól eltekintve beszélünk nyugati zenekarokról, akkor az Iron Maiden elsőbbsége nem vitatható. Ha kifejezetten a mainstream zenére (pop, rock stb.) helyezzük a hangsúlyt, akkor abba az Iron Maiden nem illeszthető be.

¹⁰⁹ „Ma még széllel szemben járunk, de szívből reméljük, a szél iránya változik majd s belekap vitorlánkba, röpítve a hajót, aminek oldalán két szó áll: heavy metal” – olvasható a *Metallica Hungarica* első számának szerkesztőségi cikkében, amely elindította az első magyar hard rock és heavy metal zenei szaklapot. CSELŐTEI László – LÉNÁRD László: Rajongók, érdeklődők, kocametalosok, közömbösek. *Metallica Hungarica*, 1986. november (1. sz.). 3.

Források és irodalom

Periodikák

Csongrád Megyei Hírlap, Déli Hírlap, Délmagyarország, Dolgozók Lapja, Dunántúli Hírlap, Dunántúli Napló, Esti Hírlap, Ifjúsági Magazin, A Jövő Mérnöke, Képes 7, Képes Újság, Magyar Hírlap, Magyar Ifjúság, Magyar Nemzet, Magyar Rendőr, Metallica Hungarica, Népiújság, Népszabadság, Népszava, Pesti Műsor, Petőfi Népe, Polifon, Somogyi Néplap, Szabad Föld, Új Ember, Új Tükör, Vas Népe, Világ Ifjúság

Feldolgozások

BOLDOG (2014) = BOLDOG Dalma: Szárnyashajóval a vasfüggöny mögé. A Kádár-korszak első superkoncertje és annak emlékezete. *Múltunk*, 2014/2. 217–262.

BUZINKAY (2016) = BUZINKAY Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.

CSATÁRI (2007) = CSATÁRI Bence: A KISZ könnyűzenei politikája. *Múltunk*, 2007/3. 67–103.

CSATÁRI (2013) = CSATÁRI Bence: A pártállam és a könnyűzene. *Metszetek*, 2013/4. 3–19.

CSATÁRI (2014) = CSATÁRI Bence: Szemelvények a könnyűzenei rádiózás állambiztonsági megfigyeléséről. *Betekintő*, 2014/1. betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2014_1_csatari.pdf

CSATÁRI (2015a) = CSATÁRI Bence: *Az ész a fontos, nem a haj. A Kádár-rendszer könnyűzenei politikája*. Budapest, Jaffa, 2015.

CSATÁRI (2015b) = CSATÁRI Bence: Az MSZMP irányító szerepe a „könnyűzenei” életben (1957–1989). In: IGNÁCZ Ádám (szerk.): *Műfajok, stílusok, szubkultúrák. Tanulmányok a magyar populáris zenéről*. Budapest, Rózsavölgyi és Társa, 2015. 93–106.

CSATÁRI (2016) = CSATÁRI Bence: *Jampecek a Pagodában. A Magyar Rádió könnyűzenei politikája a Kádár-rendszerben*. Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2016.

CSATÁRI (2017) = CSATÁRI Bence: A Magyar Rádió könnyűzenei politikája a Kádár-rendszerben. In: IGNÁCZ Ádám (szerk.): *Populáris zene és államhatalom. Tizenöt tanulmány*. Budapest, Rózsavölgyi és Társa, 2017. 75–91.

CSATÁRI (2023) = CSATÁRI Bence: Mercedes van, világsztár nincs. A Nemzetközi Koncert Igazgatóság tevékenységének hatása a könnyűzenei exportra a Kádár-rendszerben. In: ANDREIDES Gábor – M. MADARÁSZ Anita – Soós Viktor Attila – SZILÁGYI Gábor – SZÓTS Zoltán Oszkár (szerk.): *Lehetőségek, dilemmák, kompromisszumok. Magyarország és a világ 1945 után*. Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2023. 696–706.

CSÖRGŐ et al. (1987) = CSÖRGŐ Anikó et al.: *Heavy Metal*. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1987.

DANIELS (2016) = Neil DANIELS: *Iron Maiden. The Ultimate Unauthorized History of the Beast*. Minneapolis, Voyageur Press, 2016.

DICKINSON (2016) = Bruce DICKINSON: *Mire való ez a gomb? Önéletrajz*. Fordította: PRITZ Péter. Budapest, Helikon, 2018.

- HORVÁTH (2013) = HORVÁTH Attila: *A magyar sajtó története a szovjet típusú diktatúra idején*. Budapest, Médiatudományi Intézet, 2013.
- IGNÁCZ (2013) = Ignác Ádám: A populáris zene megítélésének változásai a kádári Magyarország ifjúsági sajtójában. Az első 15 év (1957–1972). *Médiakutató*, 2013/4. 7–17.
- IGNÁCZ (2020) = IGNÁCZ Ádám: Visszatér a múlt. Populáris zene és nosztalgia a késő Kádár-korszakban. *Replika*, 115–116. 151–173.
- JÁVORSZKY–SEBŐK (2005) = JÁVORSZKY Béla Szilárd – SEBŐK János: *A magyarrock története* 1. köt. A beatkezdetektől a kemény rockig. Budapest, Népszabadság, 2005.
- JÁVORSZKY–SEBŐK (2006) = JÁVORSZKY Béla Szilárd – SEBŐK János: *A magyarrock története*. 2. köt. Az újhullámtól az elektronikáig. Budapest, Népszabadság, 2006.
- JÁVORSZKY–SEBŐK (2015) = JÁVORSZKY Béla Szilárd – SEBŐK János: *A rock története*. 3. köt. '80-as évek. Budapest, Kossuth, 2015.
- JURAS (2016a) = Stjepan JURAS: *Somewhere In Time*. Zágráb, Magánkiadás, 2016.
- JURAS (2016b) = Stjepan JURAS: *Seventh Son of a Seventh Son*. Zágráb, Magánkiadás, 2016.
- JURAS (2017) = Stjepan JURAS: *Powerslave*. Zágráb, Magánkiadás, 2017.
- JURAS (2018a) = Stjepan JURAS: *The Number of the Beast*. Zágráb, Magánkiadás, 2018.
- JURAS (2018b) = Stjepan JURAS: *Piece of Mind*. Zágráb, Magánkiadás, 2018.
- K. HORVÁTH (2015) = K. HORVÁTH Zsolt: Brit szellem és külvárosi dzsungaság. A Nyugat-kép felhajtóereje a magyar populáris zene korai történetében. In: IGNÁCZ Ádám (szerk.): *Műfajok, stílusok, szubkultúrák. Tanulmányok a magyar populáris zenéről*. Budapest, Rózsavölgyi és Társa, 2015. 107–122.
- MCPARLAND (2018) = Robert MCPARLAND: *Myth and Magic in Heavy Metal Music*. Jefferson, McFarland, 2018.
- MÜLLER (2007) = MÜLLER Rolf: Béke/harc. Fényképfelvételek a pusztavacsi tömegoszlatásról. *Betekintő*, 2007/4. www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2007_4_muller.pdf
- NEWHOUSE (2016) = Steve 'Loopy' NEWHOUSE: *Loopyworld. Dir frühen Tage von Iron Maiden*. I.P. Berlin, Verlag Jeske, 2016.
- POLGÁR (2023) = POLGÁR Péter: *Iron Maiden Antológia. Maiden Hungary, 1981–1985*. Budapest, Magánkiadás, 2023.
- POPOFF (2013a) = Martin POPOFF: *Smokin' Values: A Headbanger's Guide To 900 NWOBHM Records*. Bedford, Wymer Publishing, 2013.
- POPOFF (2013b) = Martin POPOFF: *2 Minutes to Midnight. An Iron Maiden day-by-day*. Milwaukee, Backbeat Books, 2013.
- POPOFF (2015a) = Martin POPOFF: *Wheels Of Steel: The Explosive Years of the NWOBHM*. Bedford, Wymer Publishing, 2015.
- POPOFF (2015b) = Martin POPOFF: *This Means War. The Sunset Years of the NWOBHM*. Bedford, Wymer Publishing, 2015.

- POPOFF (2018) = Martin POPOFF: *Iron Maiden. Album by album*. Minneapolis, Yoyageur Press, 2018.
- SEBŐK (2002) = SEBŐK János: *Rock a vasfüggöny mögött. Hatalom és ifjúsági zene a Kádár-korszakban*. Budapest, GM & Társai Kiadó, 2002.
- STANDEISKY (2017) = STANDEISKY Éva: Hatalom és kultúra Magyarországon (1945–1990). In: IGNÁCZ Ádám (szerk.): *Populáris zene és államhatalom. Tizenöt tanulmány*. Budapest, Rózsavölgyi és Társa Kiadó, 2017. 297–307.
- TURBUCZ (2018) = TURBUCZ Dávid: A Vasszűz első éjszakája a Vasfüggöny mögött. Az Iron Maiden első budapesti koncertje. *Múlt-kor*, 2018/nyár. 134–139.
- WALL (2010) = Mick WALL: *Iron Maiden. Run to the Hills*. Fordította: MAURICS András – SZÁNTAI Zsolt. Budapest, Cartaphilus Könyvkiadó, 2010.
- WALSER (1993) = Robert WALSER: *Running with the Devil. Power, Gender and Madness in Heavy Metal Music*. Middletown, Wesleyan University Press, 1993.
- WEINSTEIN (2009) = Deena WEINSTEIN: *Heavy Metal. The Music and its Culture*. New York, Hachette Books, 2009.